

Фінансово-аналітична діагностика діяльності підприємств автомобільного транспорту України

Хрущ Н.А.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету

Стаття присвячена актуальним проблемам діагностування стану та перспектив розвитку транспортних підприємств України. Проведено фінансово-аналітичну оцінку основних тенденцій розвитку транспортних підприємств України. Особлива увага приділена оцінюванню діяльності автотранспортних підприємств у 2013–2017 рр. Здійснено SWOT-аналіз діяльності автотранспортного підприємства. Окреслено доміанти стратегії розвитку підприємств автомобільного транспорту України.

Ключові слова: транспорт, автомобільний транспорт, автотранспортне підприємство, діагностика, оцінка, стратегія розвитку.

Хрущ Н.А. ФИНАНСОВО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ АВТОМОБИЛЬНОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ

Статья посвящена актуальным проблемам диагностики состояния и перспектив развития транспортных предприятий Украины. Проведена финансово-аналитическая оценка основных тенденций развития транспортных предприятий Украины. Особое внимание уделено оценке деятельности автотранспортных предприятий в 2013–2017 гг. Выполнен SWOT-анализ деятельности автотранспортного предприятия. Определены доминанты стратегии развития предприятий автомобильного транспорта Украины.

Ключевые слова: транспорт, автомобильный транспорт, автотранспортное предприятие, диагностика, оценка, стратегия развития.

Khrushch N.A. FINANCIAL AND ANALYTICAL DIAGNOSTICS OF ACTIVITY OF UKRAINE'S MOTOR TRANSPORT ENTERPRISES

The article is devoted to actual problems of diagnosing the state and prospects of development of Ukraine's transport enterprises. The financial and analytical assessment of the main tendencies of the development of Ukraine's transport enterprises is conducted. Particular attention is paid to the evaluation of the activities of motor transport enterprises from 2013 to 2017. SWOT-analysis of the activity of the motor transport enterprise is carried out. The dominants of the development strategy of Ukraine's motor transport enterprises are outlined.

Keywords: transport, road transport, motor transport enterprise, diagnostics, assessment, development strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасній стратегії розвитку України транспорт відіграє одну із головних ролей. Безперебійна система транспортних комунікацій є матеріальною основою, без якої досягнення стійкого економічного зростання у державі неможливе. В Україні транспортна діяльність робить суттєвий внесок у створення валової доданої вартості. Водночас вітчизняна транспортна система значно відстає від світових аналогів.

Сьогодні комплексні заходи щодо розвитку транспортної галузі є стратегічно важливими та необхідними і передбачають реалізацію низки інфраструктурних і транспортних проектів. Оскільки діяльність підприємств транспорту здійснюється в умовах невизначеності, нестабільності та ризиковості, це вимагає обґрунтування доміант стратегії

ефективного розвитку на основі ґрунтовної фінансово-аналітичної діагностики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку транспортної системи України та інших країн досліджували такі науковці, як П. Григорук, Т. Завгородня, О. Максимчук, О. Шестак, В. Біліченко, С. Романюк, І. Тойменцева та ін. Проблема пошуку напрямів стратегічного розвитку підприємств транспортної галузі присвячено праці багатьох вітчизняних та іноземних дослідників, однак виклики сьогодення в частині непередбачуваності вимагають продовження наукових досліджень у цій царині.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Є необхідність розроблення комплексних рекомендацій щодо стратегічного розвитку транспортних підприємств, а тому виникає потреба обґрунтувати доміант

стратегії їх розвитку на підставі діагностики їхнього стану та встановлення перспектив.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення фінансово-аналітичної діагностики діяльності підприємств автомобільного транспорту України з метою окреслення перспективних напрямів їх стратегічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Параметри транспортної системи України та основні фактори організації діяльності визначають її як одну з найважливіших галузей національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації економіки, розвитку зовнішньоторговельної діяльності, задоволення потреб населення та господарського виробництва у перевезеннях, захисті економічних інтересів України тощо [1, с. 61]. Транспортна система представлена різними видами транспорту, такими як залізничний, автомобільний, водний, авіаційний, трамвайний, тролейбусний та метрополітенівський.

Результати аналізу діяльності транспортної галузі протягом останніх 5 років свідчать про наявність ознак зниження ділової активності підприємств цієї сфери (таблиця 1).

Так, у 2017 році порівняно з 2013 роком загалом по галузі вантажообіг зменшився на 0,5%, обсяг перевезених вантажів – на 16,1%, пасажирообіг – на 22,7%, кількість перевезених пасажирів – на 29,8%. Зокрема, за показником вантажообігу зниження відбулося за всіма видами транспорту, окрім автомобільного (зростання на 1,7%), за показником обсягу перевезення вантажів – окрім авіаційного (на рівні 2013 р.), за показником пасажирообігу – окрім авіаційного транспорту (зростання на 61,9%), за показником кількості перевезених пасажирів – окрім авіаційного транспорту (зростання на 30,9%). Загалом по галузі у 2017 році порівняно із 2016 роком спостерігається: зниження за показниками пасажирообігу на 2,9% та кількості перевезених пасажирів на 4,3%; збільшення за показниками вантажообігу на 6,1% та обсягу перевезення вантажів на 1,8%.

Автомобільний є одним з основних видів транспорту, який займає вагоме місце у галузевій структурі та забезпечує ефективність діяльності всієї транспортної системи. Автомобільний транспорт – галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами [3].

Слід відмітити, що протягом п'яти років вантажообіг усіх підприємств галузі зменшився, і тільки автотранспортних – зріс на 1,7%. Водночас за іншими показниками підприємств автомобільного транспорту спостерігається зниження.

У 2017 році порівняно з 2016 роком зросли такі показники підприємств автомобільного транспорту, як вантажообіг (на 9,4%), обсяг перевезених вантажів (на 5,2%) і пасажирообіг (на 2,7%). Кількість перевезених пасажирів зменшилася на 0,3%. На рисунку 1 відображено динаміку частки підприємств автомобільного транспорту серед інших підприємств галузі. Як видно на рисунку 1, у 2017 році порівняно із 2016 роком частка підприємств автомобільного транспорту серед інших за чотирма показниками зростає.

Протягом п'яти років питома вага за показниками змінювалась таким чином: вантажообіг – 10,7–12,0%; обсяг перевезених вантажів – 24,2–27,6%; пасажирообіг – 33,7–35,7%; кількість перевезених пасажирів – 41,7–50,5%.

На рисунках 1 та 2 відображено частку підприємств автомобільного транспорту за результатами 2017 року серед інших у галузі.

Як бачимо, підприємства автомобільного транспорту займають лідируючу позицію серед інших транспортних підприємств за показником «пасажирообіг» – 35,7% та показником «кількість перевезених пасажирів» – 43,4%. За показниками «вантажобіг» та «обсяг перевезених вантажів» лідируючу позицію в галузі має залізничний транспорт. Частка ж автомобільного транспорту – відповідно 12,0% та 27,6%.

Діяльність підприємств транспорту здійснюється у конкурентному середовищі, отже, отримані ними загальні результати формуються в умовах невизначеності, нестабільності та ризиковості тощо. Для ідентифікації умов господарювання автотранспортних підприємств доцільно застосувати SWOT-аналіз. Метод SWOT-аналізу базується на одночасному вивченні зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства. Технологія передбачає виявлення сильних та слабких сторін у роботі підприємства, можливостей та загроз, які очікують його у майбутньому, а також встановлення взаємозв'язку між ними, що може бути використаний у формуванні доміант стратегії ефективного розвитку підприємства. Ідеологія технології може бути відтворена у вигляді матриці (таблиця 2).

У таблиці 2 згруповані показники, які найчастіше включають у SWOT-аналіз. Кожен SWOT унікальний і тому може включати

Аналіз діяльності транспортних підприємств України

Галузь / Вид транспорту	Роки					Темп зростання, %	
	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2016	2017/ 2013
Вантажооборот, млн. ткм							
Транспорт, усього	379045	335151,7	315341,8	323473,9	343057,1	106,1	90,5
залізничний	224017,8	209634,3	194321,6	187215,6	191914,1	102,5	85,7
автомобільний	40487,2	37764,2	34431,1	37654,9	41178,8	109,4	101,7
водний	4615,2	5462,3	5434,1	3998,6	4257,1	106,5	92,2
трубопровідний	109651,8	82050,9	80944,1	94378,9	105434,4	111,7	96,2
авіаційний	273	240	210,9	225,9	272,7	120,7	99,9
Ч, %*	10,7	11,3	10,9	11,6	12,0	103,1	112,4
Перевезеновантажів, млн. т							
Транспорт, усього	757,6	671,2	601,0	624,5	635,9	101,8	83,9
залізничний	441,8	387	350	344,1	339,5	98,7	76,8
автомобільний	183,5	178,4	147,3	166,9	175,6	105,2	95,7
водний	6,3	6	6,4	6,7	5,9	88,1	93,7
трубопровідний	125,9	99,7	97,2	106,7	114,8	107,6	91,2
авіаційний	0,1	0,1	0,1	0,07	0,1	142,9	100,0
Ч, %	24,2	26,6	24,5	26,7	27,6	103,3	114,0
Пасажирооборот, млн. пас. км							
Транспорт, усього	128508,2	106147,8	97280,7	102239,4	99277,7	97,1	77,3
залізничний	49098,3	35623,5	35425,6	36954,0	28043,4	75,9	57,1
автомобільний	49091,7	42696,9	34775,6	34488,0	35412,4	102,7	72,1
водний	77,9	42	22,3	30,4	30,3	99,7	38,9
авіаційний	12568,2	11583,7	11362,4	15525,1	20345,7	131,1	161,9
трамвайний	4124,2	4292,3	4238,1	3994,9	3922,6	98,2	95,1
тролейбусний	7613	6347,4	6092,1	5896,5	6016,0	102,0	79,0
метрополітенівський	5934,9	5562	5364,6	5350,5	5507,3	102,9	92,8
Ч, %	38,2	40,2	35,7	33,7	35,7	105,7	93,4
Перевезено пасажирів, млн.							
Транспорт, всього	6620	5899,5	5175,7	4854,4	4647,2	95,7	70,2
залізничний	425,4	389,1	389,8	389,5	165,0	42,4	38,8
автомобільний	3340,8	2915,3	2259,8	2025,0	2018,7	99,7	60,4
водний	7,3	0,6	0,6	0,5	0,6	120,0	8,2
авіаційний	8,1	6,5	6,3	8,3	10,6	127,7	130,9
трамвайний	757,4	769,9	738,3	694,0	675,6	97,3	89,2
тролейбусний	1306,2	1092,3	1080,5	1038,7	1057,8	101,8	81,0
метрополітенівський	774,8	725,8	700,4	698,4	718,9	102,9	92,8
Ч, %	50,5	49,4	43,7	41,7	43,4	104,1	86,1

* Ч – частка підприємств автомобільного транспорту, %

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України [2]

один або два із зазначених показників, інколи можуть бути включені усі показники. Кожен елемент залежно від уявлення покупців може виявитися як силою, так і слабкістю (під час аналізу внутрішнього складника), а також як можливістю, так і загрозою (під час аналізу зовнішнього складника).

Приклад базової матриці SWOT-аналізу діяльності автотранспортного підприємства подано у таблиці 3.

Для здійснення SWOT-аналізу необхідна інформація, яку доцільно отримати за результатами проведення аудиту діяльності транспортного підприємства. У процесі

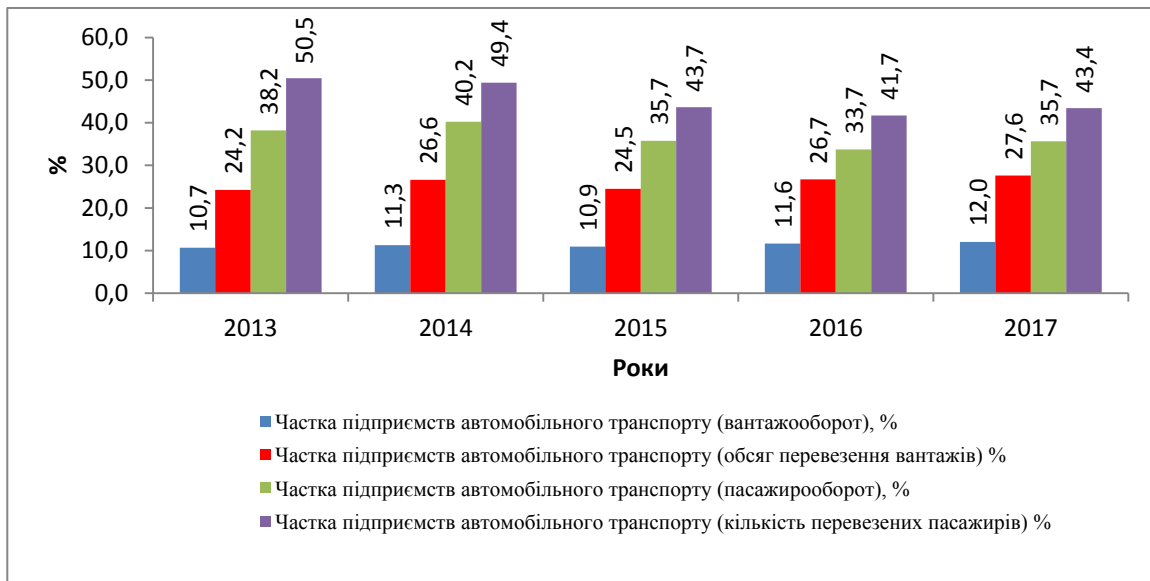

Рис. 1. Динаміка частки підприємств автомобільного транспорту

Джерело: розраховано автором за [2]

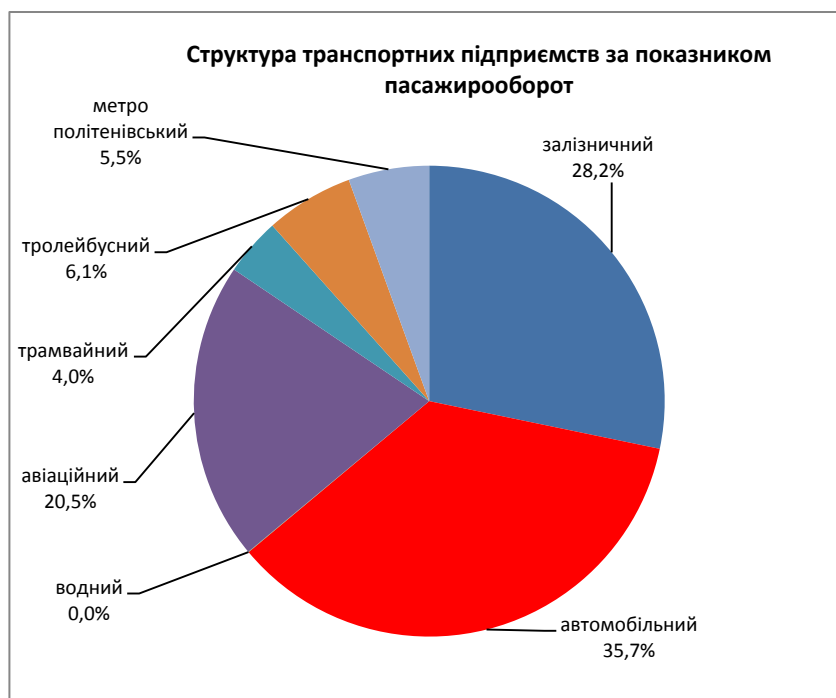

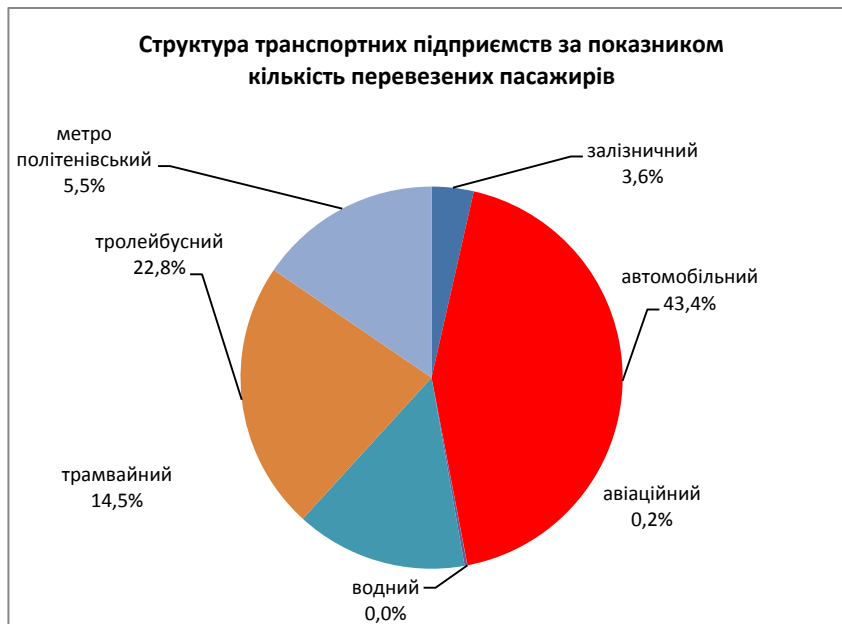
Рис. 2. Структура транспортних підприємств за показником «пасажирообіг»

Джерело: розраховано автором за [2]

SWOT-аналізу діяльності автотранспортного підприємства: вивчаються слабкі і сильні сторони транспортного підприємства; визначаються особливості здійснення ним діяльності на ринку транспортних послуг; встановлюються можливості та ризики діяльності, які пов'язані з дією чинників зовнішнього середовища. За результатами аудиту підприємства

також доцільно здійснити фінансово-економічну діагностику показників діяльності підприємства на ринку транспортних послуг.

Застосування SWOT-аналізу дає змогу не лише дослідити недоліки і ризики діяльності транспортних підприємств, але також розвинути наявні можливості, які дозволять сконцентрувати зусилля для реалізації своїх конкурентних

**Рис. 3. Структура транспортних підприємств
за показником «кількість перевезених пасажирів»**

Джерело: розраховано автором за [2]

переваг, що є визначальними для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності сучасного транспортного підприємства.

Є різні підходи до процедури проведення аналітичних досліджень. Зараз широко використовуються методи і моделі портфоліо-аналізу, зокрема побудова стратегічних матриць, які дають змогу охарактеризувати позицію (рейтинг) підприємства на ринку та віддзеркалюють комбінацію ринкової ситуації і досягнутого потенціалу підприємства.

Ми підтримуємо думку [6; 7], що для того, щоби правильно виробити стратегію і правильно обрати той чи інший її варіант, необхідно здійснити всебічний багатоаспектний аналіз усіх умов і ресурсів зростання підприємства та дати ґрунтовну їм оцінку. З цією метою доцільно розробляти формалізовані аналітичні таблиці чинників (параметрів). Аналітична таблиця складається з двох частин: по горизонталі в ній розташовані параметри середовища, а по вертикалі відображаються бальні оцінки цих параметрів. На підставі аналітичних таблиць складається профіль бізнес-середовища функціонування автотранспортного підприємства, таблиця 4.

Застосування методу побудови аналітичних таблиць дасть змогу оцінити відносну значущість окремих чинників (параметрів) бізнес-середовища для транспортного підприємства. За кожною групою чинників доціль-

ним є розрахунок багатовимірної середньої, яка відобразить узагальнюючу характеристику кожної сукупності.

У процесі розроблення стратегії автотранспортного підприємства основою є інформаційна база, яка містить результати оцінки бізнес-середовища функціонування підприємства та оцінку його власних стратегічних компетенцій (можливостей).

На підставі результатів фінансово-аналітичної оцінки діяльності підприємств автомобільного транспорту України вважаємо, що найбільш доцільним є вибір таких видів стратегій розвитку автотранспортних підприємств, як стратегія, спрямована на розвиток виробничо-технічної бази і пов'язана з наданням послуг із забезпечення працездатності автомобілів, та стратегія, пов'язана з розвитком системи перевезень.

Незважаючи на негативні аспекти автомобілізації, такі як соціальні й економічні втрати від дорожньо-транспортних пригод, забруднення довкілля, руйнування покриття доріг, галузь має об'єктивні переваги: доступність відкриття бізнесу, швидкість пересування пасажирів та вантажів, висока маневреність, забезпечення перевезень «від дверей до дверей» та на «останньому кілометрі», цінова доступність для споживачів, розвинуті логістичні системи [8]. З метою формування сталого ринку послуг автомобільного транспорту

Таблиця 2

Показники, які необхідні для проведення SWOT-аналізу транспортних підприємств

Чинники зовнішнього середовища	Чинники безпосереднього оточення	Чинники внутрішнього середовища
<p>1. Ринкові чинники – численні фактори, які можуть чинити безпосередній вплив на успіхи і провали транспортних підприємств, серед яких:</p> <p>2. Економічні чинники – величина ВВП, темпів інфляції, рівня безробіття, процентної ставки, продуктивності праці, норм оподаткування, платіжного балансу, норм накопичення тощо.</p> <p>3. Політичні чинники – чітке уявлення про намір органів державної влади щодо розвитку суспільства та про засоби, за допомогою яких держава має намір реалізувати свою політику.</p> <p>4. Технологічні чинники – можливості, які з розвитком науково-технічного процесу відкриваються для виробництва сучасного рухомого складу.</p> <p>5. Міжнародні чинники – загрози і можливості, які можуть виникнути в результаті зміни кон'юнктури міжнародного ринку послуг, зміни валютного курсу і політичної ситуації в країнах, що виступають у ролі інвестиційних об'єктів або ринків.</p> <p>6. Правові чинники – вивчення законів та інших нормативно-правових актів, дієвість правової системи.</p> <p>7. Соціально-культурні чинники – ставлення людей до роботи і якості життя, звичаї і вірування, рівень освіти, рівень культури тощо***.</p> <p>8. Екологічні чинники – стан природних ресурсів країни, величина витрат на підтримку екологічної безпеки діяльності підприємства, толерантність суспільства до впливу підприємства на екологію регіону, рівень забруднення навколишнього середовища***.</p> <p>9. Демографічні чинники – чисельність населення держави (регіону), вікова структура населення, чисельність працездатного населення країни (регіону)***.</p>	<p>1. Покупці послуг – географічне положення, демографічні характеристики, соціально-психологічні характеристики, ставлення покупців до наданої послуги.</p> <p>2. Постачальники послуг – вартість пропонованої послуги, гарантія якості, розклад (графік) перевезень, пунктуальність і обов'язковість виконання умов перевезень.</p> <p>3. Конкуренти – виявлення слабких і сильних сторін аналогічних транспортних підприємств.</p> <p>4. Ринок робочої сили – склад і структура персоналу за статтю, віком, кваліфікацією тощо.</p>	<p>1. Кадри транспортного підприємства, їх потенціал, кваліфікація, інтереси.</p> <p>2. Матеріально-технічне забезпечення транспортного підприємства***.</p> <p>3. Організація управління на транспортному підприємстві.</p> <p>4. Система надання послуг, включаючи організаційні, операційні і техніко-технологічні аспекти.</p> <p>5. Фінанси підприємства.</p> <p>6. Маркетингові дослідження.</p> <p>7. Організаційна культура</p>

Джерело: складено на підставі 4, с. 308 та доповнено ***

необхідна реалізація єдиної економічної, інвестиційної, науково-технічної та соціальної політики держави у цій галузі. На рівні окремих підприємств потребує підвищення рівень безпеки та якості обслуговування населення і підприємств автомобільним транспортом та вирішення багатьох інших проблем.

Висновки з цього дослідження. Транспортна система відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Ефективне функціонування транспортних підприємств є необхідною умовою забезпечення

високого рівня конкурентоспроможності країни загалом. Результати здійснених досліджень свідчать про наявність проблем розвитку автотранспортних підприємств України. З урахуванням того, що діяльність підприємств транспорту здійснюється в умовах невизначеності, нестабільності та ризиковості, під час розроблення пакету комплексних рекомендацій щодо стратегічного розвитку підприємств галузі рекомендуємо здійснення фінансово-аналітичної діагностики, окремі науково-методичні підходи до якої викладенні у цьому дослідженні.

Таблиця 3

Приклад базової матриці SWOT-аналізу діяльності автотранспортного підприємства

СИЛЬНІ СТОРОНИ	МОЖЛИВОСТІ
1. Наявність власної виробничо-технічної бази. 2. Наявність значної частини рухомого складу з незначним пробігом з початку експлуатації. 3. Здатність швидко адаптуватися до вимог ринку й оновлювати асортиментний ряд (пропонувати нові маршрути). 4. Дозвіл роботи на ринку пасажирських перевезень. 5. Наявність підрозділів із продажу запасних частин. 6. Послуги ТО автомобілів і медичного огляду водіїв на замовлення.	1. Збільшення попиту на перевезення. 2. Відсутність потужних конкурентів на ринку пасажирських перевезень. 3. Підтримка з боку органів місцевої влади. 4. Розширення мережі маршрутів за рахунок перемоги над конкурентами. 5. Наявність на ринку значної частини приватних перевізників, які не мають власної ВТБ, а часто і власної території для зберігання автомобілів.
СЛАБКІ СТОРОНИ	ЗАГРОЗИ
1. Нераціональна структура парку рухомого складу. 2. Значна частина рухомого складу морально застаріла і фізично зношена. 3. Недостача власних грошових коштів для розвитку. 4. Високі витрати на перевезення. 5. Контрольована собівартість перевезень. 6. Відсутність інвестицій в маркетинг і рекламу.	1. Нерівні умови адаптування порівняно з приватними перевізниками. 2. Зменшення попиту на перевезення. 3. Нерегульованість питань щодо компенсацій з боку держави за перевезення пільгових категорій населення. 4. Високі ставки за кредитуванням та недосконалість законодавчої бази у сфері лізингу автомобілів. 5. Нерегульованість питань ціноутворення.

Джерело: складено на підставі 5

Таблиця 4

Профіль бізнес-середовища функціонування автотранспортного підприємства [7]

Група параметрів середовища	Оцінка групи параметрів
Чинники зовнішнього середовища	$A = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n W_i \cdot a_{ij}$
Чинники безпосереднього оточення	$B = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n W_i \cdot b_{ij}$
Чинники внутрішнього середовища	$C = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n W_i \cdot c_{ij}$

ЛІТЕРАТУРА:

- Максімчук О. Стратегічні напрями розвитку підприємств транспортної галузі / О. Максिमчук // Економіст. 2013. № 8. С. 61–63.
- Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Про автомобільний транспорт: Закон України від 2001 року (зі змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>
- Шестак О.Н. Основные аспекты анализа конкурентоспособности транспортной организации на основе SWOT-анализа / О.Н. Шестак // Рынок транспортных услуг (проблемы повышения эффективности). Вып. 8. Гомель, 2015. С. 306–311.
- Біліченко В.В. Системна модель проектного управління стратегіями розвитку організацій автомобільного транспорту за етапами їх життєвого циклу / В.В. Біліченко, С.О. Романюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 6. – С. 102–107.
- Григорук П.М. Прогнозування показників роботи автотранспорту Хмельницької області [Текст] / П.М. Григорук, Т.П. Завгородня // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3, т. 3. С. 42–48.

7. Тойменцева И.А. Оценка уровня стратегического развития автотранспортного предприятия на рынке услуг грузовых перевозок / И.А. Тойменцева // Вектор науки ТГУ. 2011. № 3. С. 254–258.

8. Стратегічний план розвитку автомобільного транспорту України на період до 2020 року. URL: http://www.insat.org.ua/files/project/project2020_part1.doc

REFERENCES:

1. Maksimchuk O. Strategichni naprjamy rozvytku pidpryjemstv transportnoi' galuzi / O. Maksimchuk // Ekonomist. 2013. № 8. S. 61–63.

2. Oficijnyj sajт Derzhavnoi' sluzhby statystyky Ukrai'ny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Pro avtomobil'nyj transport: Zakon Ukrai'ny vid 2001 roku (zi zminamy). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>

4. Shestak O.N. Osnovnye aspekty analiza konkurentosposobnosti transportnoj organizacii na osnove SWOT – analiza / O.N. Shestak // Rynok transportnyh uslug (problemy povysheniya jeffektivnosti). Vyp. 8. Gomel', 2015. S. 306–311.

5. Bilichenko V.V. Systemna model' proektnogo upravlinnja strategijamy rozvytku organizacij avtomobil'nogo transportu za etapamy i'h zhyttjeвого cyklu / V.V. Bilichenko, S.O. Romanjuk // Visnyk Vinnyc'kogo politehničnogo instytutu. 2013. № 6. – S. 102–107.

6. Grygoruk P.M. Prognozuvannja pokaznykiv roboty avtotransportu Hmel'nyc'koi' oblasti [Tekst] / P.M. Grygoruk, T.P. Zavgorodnja // Visnyk Hmel'nyc'kogo nacional'nogo universytetu. Ekonomichni nauky. 2015. № 3, t. 3. S. 42–48.

7. Tojmenceva I. A. Ocenka urovnja strategičeskogo razvitija avtotransportnogo predpriatija na rynke uslug gruzovyh perevozok / I.A. Tojmenceva // Vektor nauki TGU. 2011. № 3. S. 254–258.

8. Strategičnyj plan rozvytku avtomobil'nogo transportu Ukrai'ny na period do 2020 roku. URL: http://www.insat.org.ua/files/project/project2020_part1.doc